

Partijska istraga

Otkriće da je Kopinič posredstvom Mjesnog komiteta poduzeo akciju smjenjivanja CK KPH, a što se veoma jasno potvrdilo na sjednicama 13. i 15. jula, nalagalo je potrebu što hitnijeg raščišćavanja nastalih odnosa. Prve vijesti o neuspjelom organiziranju akcije oslobođenja zatočenika iz Kerestince dale su tom pitanju još veću težinu. U vezi s tim Popović je u spomenutom izvještaju Centralnom komitetu KPJ 17. jula pisao: »U vezi sa mahinacijama 'čovjeka iz vazduha' mi smo mišljenja da MK treba bezuvjetno smijeniti, jer su se na nefamilijaran način povezali sa njim.«¹ Predlagalo se osnivanje komisije, koja bi posebno ispitala djelovanje Roba, Maleševića², Matesa, Vanića i Vande Novosel, »jer je njihov slučaj najteži«. U vezi s tim, predlagalo se da u Zagreb dođe predstavnik CK KPJ.³

Međutim, neovisno o prijedlogu rukovodstva KPH, Centralni komitet KPJ donio je odluku o ispitivanju pravog stanja u Zagrebu. Naime, Politički biro CK KPJ održao je sjednicu već 16. jula, na kojoj je razmotrio to pitanje, dakle prije nego što je upućen Popovićev izvještaj.⁴

Na kakvim je saznanjima i vijestima CK KPJ temeljio svoju odluku?

Na osnovi raspoloživih podataka može se zaključiti da Tito i CK KPJ nisu bili potpunije obaviješteni o pravom stanju stvari, te da se može govoriti i o proturječnim informacijama koje su stigle do njih. Tita je, kako je već konstatirano, 5. jula Popović obavijestio o Kopiničevoj akciji pritiska i sumnjičenja CK KPH, a što je posebno došlo do izražaja u njegovu »ultimativnom pismu«. Slijedile su istodobno informacije koje je Tito dobio od Kopiniča, a preko Maleševića, i na kraju one odmah nakon 13. jula.⁵ Iz tih obavijesti bilo je vidljivo da je Kopinič pojačao svoju akciju sumnjičenja i optužaba protiv rukovodstva KPH i poduzeo konkretne korake radi njegova smjenjivanja. Upravo su te informacije bile glavna osnova za razmatranje stanja u Zagrebu na sjednici Politbiroa CK KPJ 16. jula. To se nedvojbeno vidi iz pisma u kojemu je CK KPJ obavijestio CK KPH o zaključcima spomenute sjednice.⁶ CK KPJ odlučio je da u Zagreb pošalje Blagoja Neškovića kao svog

¹ Dokument br. 19.

² U tom se trenutku nije znalo za Maleševićevu smrt.

³ Kao u bilj. 1.

⁴ Josip Broz Tito, *Sabrana djela*, tom 7, str. 267.

⁵ Dokument br. 29.

⁶ Dokument br. 18. U tom se pismu navodi da je »čitav ovaj slučaj« razmatran na sjednici 16. jula, »tj. poslije dolaska druga Bak . . .«. Neki su autori zaključivali da se to odnosi na

»povjerenika« kojemu je zadaća »da ispita čitavu stvar sa promjenom u tamošnjem Čači«, tj. CK KPH, i da saopći gledišta CK KPJ »o ovom pitanju«. Riječ je, dakle, u prvom redu, o ispitivanju Kopiničeva pokušaja smjenjivanja rukovodstva KPH i svih problema koji su nastali u vezi s tim. »Nas je čitava stvar«, navodi se u spomenutom pismu, »vrlo neugodno iznenadila, prvo zbog toga što mi nismo bili o tome obaviješteni i što se čitava stvar uradila bez našeg znanja, uprkos tome što smo mi sami predvidjeli mjere i imenovali tri odgovorna druga da bi se tamo popravilo stanje i preduzele hitne potrebne akcije.«⁷ Mislilo se na osnivanje Operativnog rukovodstva, koje bi rukovodilo pripremama za pokretanje oslobodilačke borbe. S druge strane, CK KPJ je izražavao žaljenje što je »opet baš u hrvatskom Čači moralo do takvog stanja doći«, pri čemu se mislilo na određene krizne momente rukovodstva KPH u razdoblju 1938-1939. godine.⁸ U vezi s daljnjim zaključcima i odlukama CK KPJ na sjednici 16. jula treba istaknuti ove momente:

a) Upućuje se najprije na činjenicu da glavnu odgovornost za nastalo stanje snosi sam Kopinič. »Iako je danas takva situacija da se nema vremena za duga ispitivanja i istrage, već je potrebno djelovati brzo i odlučno, ipak smatramo da je drug Vazduh učinio krupnu pogrešku kada je stvar (izveo) na svoju ruku i bez našeg znanja (se) umiješao u stvar za koju on, tvrdimo, nije imao nikakvog prava da tako postupi. Ovakav postupak dovodi do razbijanja organizacije, a ne (do) njezinog akcionog osposobljavanja. Čitava odgovornost zbog toga pada na njega.« b) U vezi s odgovornošću Centralnog komiteta KPH daje se ova ocjena: »Smatramo da je CK KPH u cjelini učinio krupnu političku pogrešku zbog neshvatanja svojih zadaća i zadaće čitave KPH povodom napada fašističkih bandita na SSSR. Diskusija kod vas o kompetenciji i tzv. Vojnoj liniji u vrijeme kada treba čitava Partija da djeluje brzo i odlučno bila je štetna i ne može se ničim opravdati, tim više što ste vi bili dobili već prvih dana naš proglas u kome se jasno govori šta treba činiti.« c) Ističe se da se »u interesu discipline i akcione sposobnosti« CK KPH treba da pokori odluci Kominterne, »ako je ona zaista donijela tu odluku, a naša je dužnost da mi tu čitavu stvar objasnimo pred Kl, da bi se u buduće tako što izbjeglo«, d) CK KPJ apelira na rukovodstvo KPH da se što hitnije prevladaju subjektivne slabosti (»lične prepirke i slično«) te da se svim snagama uključi u oslobodi-

Vladimira Bakarića, tj. da je on otišao poslije 13. jula u Beograd i o svemu obavijestio Tita (tako, npr., Košta Nad, *Zagrebačko vrelo ljeto 41'*, »Vjesnik«, 25. V 1981, a od njega preuzima i Cenčić, n. dj., sv. I, str. 271). Bakarić je već pri priređivanju Titovih sabranih djela (tom 7) izjavio glavnom i odgovornom uredniku Peri Damjanoviću da se kratka Bak. ne odnosi na njega, jer on tada nije dolazio u Beograd. Bakarić je to potvrdio i u svojoj izjavi u »Vjesniku« 27. IX 1981. Bakarić je, također, izjavio da ne zna tko bi mogao biti »drug Bak...« iznijevši, ipak, pretpostavku da bi to, možda, mogao biti Mitar Bakić, »koji je negdje oko toga vremena napustio Zagreb«, ali, kako kaže, »to ne mora biti«. Po svoj prilici je Bakarićeva pretpostavka na mjestu, ali ne u vezi s Bakićevim odlaskom iz Zagreba. Mitar Bakić je, naime, već prije otišao u Crnu Goru i radio s partijskim rukovodstvom na pokretanju oružanog ustanka. Upravo u vezi s tim pitanjima on je poslije 5. jula došao u Beograd i sastao se s Titom. O tome, na osnovi Bakićevih sjećanja, daje podatke Batrić Jovanović, *Crna Gora u narodnooslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji*, sv. I, Beograd, 1960, str. 139-1940. Moglo bi se pretpostaviti da je Tito u pismu Centralnom komitetu KPH 17. jula mislio na sjednicu Politbira CK KPJ održanu poslije Bakićeva dolaska.

⁷ Dokument br. 18.

⁸ Usp. o tome u posljednjem poglavlju bilj. 17.

lačku borbu protiv fašizma. U vezi s tim ističe se primjer sve snažnije oružane borbe u Srbiji i Crnoj Gori.

U vezi s mogućnošću da Tito dođe osobno u Zagreb u pismu je odgovoreno da je to nemoguće »iz više krupnih razloga, a naročito zbog ključnih akcija koje su sada u toku, naročito u Srbiji i Crnoj Gori, gdje se koncentrišu velike mase za borbu a čitavu stvar vodimo samo mi«⁹.

Istražna komisija CK KPJ radila je u Zagrebu od 23. do 27. jula. U njoj su bili Nešković i Popović. Krajem jula došao je iz Ljubljane Kardelj. Iz Neškovićevih sjećanja vidljivo je da ga je Tito upoznao s Popovićevim pismom od 17. jula, koje je sadržavalo nove obavijesti. Među ostalim, i o kerestinečkoj akciji, iako »detalji nisu bili poznati«¹⁰. Nešković navodi da je nakon njegova dolaska u Zagreb najprije održan sastanak CK KPH kojemu su prisustvovali Končar, Popović, Bakarić, Hebrang, Pap i on. Tom prilikom se detaljnije upoznao s Kopiničevim optužbama i akcijama. Zatim je, kako kaže, prisustvovao sastanku Mjesnog komiteta, jer su ispitivani njegovi članovi, nakon čega je uslijedilo saslušavanje Kopiniča.¹¹

Istražna komisija je obavila opsežan posao. Na osnovi izjava koje su dali pojedini članovi CK KPH, sekretar Mjesnog komiteta i njegovi članovi, te Kopiničeve izjave, dobiven je potpun uvid u razvoj proteklih događaja i preciznije su uočeni pojedini problemi. Pismene izjave dali su Končar¹², Bakarić¹³, Pap¹⁴ i Hebrang¹⁵. Sačuvane su Neškovićeve bilješke o razgovorima s Robom¹⁶, članovima Mjesnog komiteta¹⁷, Matesom i Vandom Novosel¹⁸. Također, postoji bilješka o razgovoru s Kopiničem i njegova izjava¹⁹.

Te su bilješke vrlo sažete i fragmentarne, pa prema tome umnogome manjkave i nepotpune. Ispunjene su brojnim skraćenicama i inicijalima, tako da je veoma otežano njihovo pravo dešifriranje. Ima u njima i kontradikcija u pojedinim datumima i podacima te niz nejasnih mjesta. No budući da su nastale u trenutku samih zbivanja, tj. neposredno u vezi s njima, treba ih, zbog nedostatka relevantnije dokumentacije, uzimati s dužnom pažnjom, jer pripadaju izvorima prvoga reda, ali, dakako, s odgovarajućim kritičkim odnosom. Te bilješke ipak znatno pomažu da se pokuša izvršiti što je moguće vjernija rekonstrukcija zbivanja o kojima je riječ.

Končarova i Papova izjava, u prvom redu, detaljno opisuju pojedine momente koji su vezani za Kopiničeva sumnjičenja prema njima. Oni su argumentirano upozorili na potpunu neosnovanost Kopiničevih optužaba. Te su izjave impresivno svjedočanstvo o tome kakve razmjere mogu poprimiti, koliko mogu utjecati i dokle dovesti različita sumnjičenja koja se zbog svoje

⁹ Kao u bilj. 7.

¹⁰ ACK SKJ, MG 2062, sjećanja Blagoja Neškovića.

¹¹ Isto.

¹² Dokument br. 21.

¹³ Dokumenti br. 22 i 35. Cenčić je, ne udubljujući se u njihov sadržaj, te dokumente pripisao Antunu Robu.

¹⁴ Dokumenti br. 27 i 28.

¹⁵ Dokument br. 23.

¹⁶ Dokument br. 25.

¹⁷ Dokument br. 30.

¹⁸ Dokument br. 26.

¹⁹ Dokumenti br. 24, 32 i 33.

neosnovanosti pretvaraju u vrlo opasne spletke. Te izjave jasno pokazuju kako su vrlo teške trenutke proživljavali Končar i Pap, i kao komunisti i kao ljudi. Još se teži dojam stječe zbog činjenice što se to događalo u izvanredno složenom i odgovornom trenutku.

Kako je već prikazano, Bakarić je u svojim izjavama upozorio na niz okolnosti i momenata u vezi s Kopiničevim nastojanjem da ga uključi u svoju akciju. Hebrang je dao izjavu o svom poznanstvu sa Srebrenjakom, odbivši Kopiničeve optužbe da je posrijedi agent Gestapoa.

Rob i članovi Mjesnog komiteta istakli su u istrazi niz momenata koji osvjetljavaju Kopiničevu akciju, priznavši samokritički kako su dopustili da budu uključeni u akciju koja je bila uperena protiv CK KPH. Mates i Vanda Novosel također su iznijeli niz podataka koji pokazuju kakav je ishod moglo imati sumnjičenje Končara i Papa. Obavijesti koje su do njih doprle od Kopiniča i Martinija da je Kominterna ocijenila rad CK KPH »kao kriminalni radi pasivnosti«, da u njemu sjede izdajnici, da treba osnovati novo rukovodstvo KPH, utjecale su i na njihovo trenutno držanje. Također su te obavijesti prenesene i Herti Haas, s kojom su Vanda Novosel i Mates bili u vezi. Uvidjevši opasnost od Kopiničevih intriga, izrazili su pred komisijom svoje priznanje da je riječ o uključivanju, prema Matesovim riječima, »u jednu stvar koja je protiv interesa Partije«. ²⁰

Na prvom sastanku s Neškovićem i Popovićem, 23. jula, Kopinič je izjavio da on, kao »opunomoćenik« Kominterne »za preuzimanje u svoje ruke formiranja novog CK KPH« i prekid odnosa s Operativnim rukovodstvom, »predaje celu stvar« Centralnom komitetu KPJ. Kopiniča je Nešković upoznao da je CK KPJ »potvrdio već naimenovano operativno rukovodstvo« te da »vodi istragu« o radu tog organa i o Kopiničevim sumnjičenjima prema njemu, Končaru i Papu. ²¹ Kada su na novom sastanku, 26. jula, Nešković i Popović upoznali Kopiniča s tim »šta je istraga utvrdila« u povodu rada CK KPH i sumnjičenja Končara i Papa, Kopinič je potpuno odstupio. Njegovo je priznanje sadržavalo ove elemente: a) da je iz propagandne djelatnosti nakon 22. juna vidljivo da je CK KPH »primio i poštovao« direktive Kominterne, »ali usled nesnalaženja nije ih brzo sprovodio u delo (. . .)«; b) da CK KPH »nije kočio i sabotirao sprovođenje tih direktiva već naprotiv«; c) na Neškoviću i Popoviću izjavu da je on, prema tome, Kominterni »slao lažne izvještaje«, Kopinič »nije mogao odgovoriti protivno«; d) nakon »iznešenog mu materijala istrage« u vezi sa sumnjičenjima Končara i Papa, Kopinič je izjavio »da više nesumnja u njih dvojicu« i u CK KPH »kao celinu«; e) Kopinič se suglasio s primjedbom Neškovića i Popovića da je »neosnovano sumnjičio« Končara i Papa kao i CK KPH; f) Kopinič je izjavio da »za sve ovo on snosi odgovornost«; g) izjavio je »da on lično snosi odgovornost za akciju Kerestinec«, jer je on bio njezin organizator, zajedno s Mjesnim komitetom, a »iza leđa« CK KPH. ²²

Sutradan, 27. jula, Kopinič je dao i pismenu izjavu koja sadrži navedene

²⁰ Kao u bilj. 18.
Dokument br. 32.

²² Isto.

momente. Izjavio je, također, kako smatra da je »postupio netaktički što je moglo imati još težili posledica, nego li su te, koje su se desile. U buduću ja se neću mešati u stvari partije ovde, a ako ću biti potreban za interes samog dede stojim uvek na raspoložepju.«²³

Izveštaj o radu komisije Nešković je podnio na sjednici Političkog biroa CK KPJ u Beogradu 10. augusta. Na osnovi tog izvještaja donesene su odluke o izricanju kazni pojedinim članovima CK KPH, o raspuštanju Mjesnog komiteta u Zagrebu, te o kaznama pojedincima koje je ispitala istražna komisija.²⁴

CK KPH je preispitao i pojedine svoje ocjene koje je u vezi s nekim pitanjima formulirao u spomenutom pismu Centralnom komitetu 17. jula. Naime, u pogledu shvaćanja osnovne političke zadaće, koja se postavila pred KPJ nakon napada Trećeg Reicha na Sovjetski Savez, rukovodstvo KPH nije se suglasilo s ocjenom CK KPJ prema kojoj je CK KPH »u cjelini učinio krupnu političku pogrešku zbog neshvatanja svojih zadaća i zadaće čitave KPH« u povodu spomenutoga događaja. »Prema našim proglasima, direktivama i akcijama«, bilo je gledište rukovodstva KPH, »proizlazi da smo mi dobro shvatili naše zadaće, ali da smo bili nepripremljeni i nesposobni da te zadaće ostvarimo.«²⁵ Takvo gledište je već bilo izraženo u »Cirkularu CK KPH br. 2«. Nakon uvida u pojedine dokumente CK KPH te rada partijske istražne komisije, CK KPJ odustao je od svoje prvobitne ocjene.²⁶ Također je razjašnjeno i pitanje zbog čega nije raspačan proglas CK KPJ od 23. juna, koji je stigao u Zagreb tri dana kasnije, a o čemu je već bilo riječi.²⁷

Partijske kazne koje su izrečene temeljile su se, zapravo, na prijedlogu rukovodstva KP Hrvatske. Ne postoji službeni dokument u kojemu je taj prijedlog formuliran. Po svoj prilici, je Nešković upoznao CK KPJ s tim prijedlogom. Sačuvana je, međutim, Neškovićeva zabilješka. Na žalost, njezin su sadržaj djelomično, oni koji su je objavili, nepažljivo i krivo dešifrirali tako da je dobila izgled pravog falsifikata.²⁸ Prema tim dešifriranjima proistječe da je CK KPH predložio isključenje iz KP Končara, Hebranga i Popovića, što bi, dakako, bilo sasvim neadekvatno stvarnom stanju. Međutim, takva konstatacija u odgovarajućoj literaturi može obmanuti čitaoca, jer iz nje izlazi da je rukovodstvo KPJ prihvatilo i podržalo Kopiničeve kvalifikacije člana Operativnog rukovodstva Hrvatske.

Zbog svega toga pogledajmo kako glasi tekst spomenute Neškovićeve zabilješke, nakon pažljivog dešifriranja njezina sadržaja. Zabilješka je dati-

²³ Dokument br. 33.

²⁴ Josip Broz Tito, *Sabrana djela*, tom 7, str. 269-270.

²⁵ Dokument br. 20.

²⁶ Dokument br. 43.

²⁷ Usp. poglavlje »Centralni komitet KP Hrvatske prima dva važna dokumenta: radiogram Kominterne i proglas CK KPJ od 22. juna«.

²⁸ To su uradili Vladimir Dedijer, *Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita*, sv. 2, str. 1008, i Vjenceslav Cenčić, n. dj., sv. I, str. 312, sv. II, str. 224. Na neprecizno dešifriranje kod Dedijera upozorio je J e f t o S a š i ć, n. dj. Dokument je objavljen i ispravno dešifriran u: Dokumenti centralnih organa KPJ - NOR i revolucija (1941–1945), knj. 1, priredio Radomir Vujošević, Beograd 1985, 132.

rana 27. jula.²⁹ Riječ je zapravo o sastanku članova Operativnog rukovodstva Hrvatske i komisije CK KPJ.

»Predi[og] za kazn[e]:

I Ma[tes]³⁰: Br[ko]³¹ An[drija]³² Vl[ado]³³ za isklj[učenje]; ka[o] tuđi -³⁴ Ba[karič]:³⁵ ukor sa³⁶ posljednjom] op[omenom] zbog nepravilnog] post[upka] prema part[ijskom] for[umu] i nepovjerenja] prema part[iji].-

II Va[nda]:³⁷ ukor s tim da joj se ukaže na odnos s Mat[esom]³⁸

III Da se skine celi mes[ni] komitet

Bu[mbar]³⁹: van: radi dvoličnjaštva i grupašenja, radi obmanjivanja, lažnih izv[eštaja], radi klevet[anja] čl[anova] rukov[odstva], radi Ker[estince] i neiskr[enosti] pred kom[isijom], radi neprovođ[enja] direkt[iva], radi svog anti-partijskog] rada.

IV Č[ešnjak]⁴⁰: ukor s posl[ednjom] op[omenom] radi nepart[ijskog] post[upka] i da se pošalje iz Zg [Zagreba].

V Mes[arić],⁴¹ Đ[aković],⁴² B[ožičević]⁴³: ukor.

VI Van[ić]⁴⁴ (već isklj[učen]).

VII Dr[ugarica] St[arog]⁴⁵: uk[or] s posl[ednjom] op[omenom].

VIII U int[eresu] Part[ije]: da Vz [Vazduh]⁴⁶ više ne šalje,⁴⁷ i najstr[oža] kazn[a].⁴⁸«

Kako se vidi, nepažljivo dešifriranje pojedinih kratica u zabilješci, tj. njihovo neispravno tumačenje, uzrokovalo je prave falsifikate. To je najočitije došlo do izraza u tumačenju početka teksta bilješke, tj. odmah ispod naslova. Prema tom tumačenju izlazi da Končar, Hebrang i Popović sami za sebe predlažu da budu isključeni iz KPJ kao »tuđi elementi«. Pažljivo dešifriranje, međutim, pokazuje da je posrijedi apsurdno tumačenje. Riječ je, naime, o tome da spomenuti članovi Operativnog rukovodstva predlažu za Lea Matesa kaznu isključenja iz KPJ, što je Politički biro CK KPJ i prihvatio.

CK KPJ je odmah poslije sjednice 10. augusta upoznao Centralni komitet

²⁹ O dešifriranju tog dokumenta usp. i: Radomir Vujošević, n. dj., nast. 3.

³⁰ Leo. I Dedijer i Cenčić su Ma dešifrirali kao Ka, ne dajući u vezi s tim nikakvo objašnjenje.

³¹ Rade Končar.

³² Hebrang.

³³ Popović.

³⁴ Dakle, Končar, Hebrang i Popović predlažu za Matesa kaznu isključenja iz KPJ.

³⁵ Vladimir.

³⁶ Dedijer je kraticu VI (Vlado Popović) iz drugog retka stavio ovdje, tako da rečenica gubi svoj smisao.

³⁷ Novosel.

³⁸ Leo.

³⁹ Antun Rob.

⁴⁰ Antun. Dedijer kraticu C dešifrira kao CK KP Hrvatske, dajući tako potpuni besmisao toj rečenici. Izlazi, naime, da CK KPH predlaže za sebe ukor s posljednjom opomenom i kaznu »da se pošalje iz Zagreba«.

⁴¹ Blaž.

⁴² Joco.

⁴³ Ivan.

⁴⁴ Mirko.

⁴⁵ Herta Haas.

⁴⁶ Josip Kopinić.

⁴⁷ Tj. da ne obavlja funkciju odašiljanja radiograma CK KPJ rukovodstvu Kominterne.

⁴⁸ Original, rukopis, ACK SKJ, CK KPJ 1941/155.1 Dedijer i Cenčić su na kraju dokumenta u potpisu stavili Hć (Hrvatski čača, tj. CK KPH), iako u originalu tog potpisa nema.

KPH s odlukom o partijskim kaznama, koje su formulirane u posebnom dokumentu. U pismu u kojemu je dano obrazloženje kazni istaknuto je da je prijedlog CK KPH donekle izmijenjen, tj. da su neke kazne ublažene, a neke pooštrene. Kriterij je bio »da li je ko već bio kažnjen ili ne«, a uzimane su »u obzir i okolnosti u kojima je dotični činio svoje pogreške itd.«.⁴⁹

CK KPH je kažnjen ukorom »zbog nedovoljne kontrole i preduzimanja mera za izvršavanje akcija koje je CK KPJ nužno postavio pred čitavom Partijom u momentu razbojničkog napada na SSSR«. U obrazloženju se navodi da ta kazna nije izrečena zato da bude »opravdanje« pred Kominternom, nego zato što se izražava gledište da je CK KPH »u velikoj mjeri kriv za nastale nemile događaje, jer CK KPH nije bio dovoljno budan prema nižim forumima, nije na vrijeme preduzeo energične mjere da onemogući antipartijske elemente (. . .)«. Zaključuje se da je CK KPH »ispoljio tri osnovne slabosti: 1) organizacionu slabost kod akcija, 2) neodlučnost i 3) nebudnost prema nižim forumima i članovima«.⁵⁰

Članovima CK KPH izrečene su ove kazne: Končaru opomena, Bakariću ukor, a Hebrangu je skrenuta pažnja »da bude budniji prema ljudima na koje se sumnja (Antonov)«. Papu je izrečen strogi ukor. Mjesni komitet u Zagrebu kažnjen je u cjelini strogim ukorom »zbog grupaštva, antipartijskih ispada prema rukovodstvu KPH i KPJ, neizvršavanja postavljenih zadataka i zbog zločinačkog upropašćenja akcije o oslobođenju ljudi iz Kerestince, koju je inače pripremao CK KPH, a MK radeći iza njegovih leđa doveo je do pogubljenja oko 90 drugova«. Centralnom komitetu KPH naloženo je da smijeni Mjesni komitet i formira novi, te da se ubuduće vodi »stalna i stroga kontrola nad njegovim radom«. Sekretar Mjesnog komiteta Rob kažnjen je isključenjem iz KP, a Vaniću je potvrđena kazna isključenja. Isključenjem iz KP kažnjen je i Mates, a opomena je izrečena Vandi Novosel i Herti Haas. U vezi sa Srebrenjakom naloženo je Centralnom komitetu KPH da se povede istraga o njegovu dotadašnjem radu.⁵¹

Svoje gledište o Kopiniću i njegovoj akciji CK KPJ je izrazio u radiogramu što ga je Tito poslao Izvršnom komitetu Kominterne (datiranom 17. augusta).

⁴⁹ Dokument br. 43.

⁵⁰ Isto; dokument br. 44.

⁵¹ Dokument br. 44. Saslušanje Ivana Srebrenjaka Antonova obavili su Končar i Popović te o tome krajem augusta poslali Titu zapisnik. Utvrđeno je da se Srebrenjak bavio političkim intrigama protiv pojedinih ljudi iz rukovodstva KPJ, da je nastojao za svoju obavještajnu službu angažirati i pojedince iz CK KPH te da je neovlašteno skupljao novac posredstvom ljudi iz Mjesnog komiteta Zagreba (Josip Broz Tito, *Sabrana djela*, tom 7, str. 215, 219, 236). U pismu rukovodstvu KPH 4. IX 1941. Tito je u vezi s tim napisao: »Po istrazi nad Antonovim nećemo još donositi nikakvu odluku dok se ne vidimo tamo. O tome da je naša Partija pravila smetnje njemu nema govora. Ja sam morao zabraniti da on uzima ljude iz Partije koji su u rukovodstvu i važni za nas, a to i on vrlo dobro zna što mu je gore zabranjeno. Radi se o njegovoj nesposobnosti da nađe ljude izvan Partije, pa je zato htio da pretvori Partiju u svoj aparat i zbog toga je vodio harangu protiv rukovodstva« (isto, str. 112). Tito je, po svoj prilici, već u prvoj polovici augusta javio Izvršnom komitetu Kominterne da je »aparat Antonova potpuno nesposoban za akcije« i da u njega »nemamo povjerenje«. Budući da »sve diverzije i sabotaže rukovodi, i organizuje Partija«, Tito je tražio da se Srebrenjaku naredi da »preda sve ljude Partiji koja će ih iskoristiti za tu svrhu« (ACK SKJ, Kl 1941/24, fotokopija originala na ruskome, rukopis). Međutim, Kopinićeva optužba da je Srebrenjak »povezan sa Gestapoom« pokazala se neosnovanom. U februaru 1942. Srebrenjaka su uhapsile ustaše i u toku iste godine je strijeljan. (Usp. i: Radomir Vujošević, n. dj., nast. 1.)

KAZNJEN NAPADAJ NA STRAŽU U KERESTINCU

UHVAĆENI KOMUNISTI OSUĐJENI NA SMRT I STRIJELJANI

ZAGREB, 17. srpnja. Ministarstvo unutarnjih poslova izdalo je ovaj oglas.

U noći od 13. na 14. ov. mjeseca je jedna skupina komunista zločinski napadla stražu u Kerestincu, napala stražu i pokušala pobijegiti. Tom prilikom teško je ranjen nadzornik straže Mladen Horvatin.

U potjeri koja je odmah organizirana na stranicama redarstva, oružništva i jedinica Ustaške vojske, sudjelovali su s uspjehom i drugi brojni snage iz okolice. Pokušaji otjera sa strane pojedinih pobjeglih odmah su skršeni, te je tom prilikom

više njih poginulo. Sa strane organa državnih vlasti i Ustaša nema ni poginulih ni ranjenih.

Većina pobjeglih je uhvaćena i zbog pokušaja pobune proti Državnoj vlasti stavljena pred senat pokretnog prijetnog suda, koji ih je osudio na smrt.

Osuda nad ojima izvršena je strijeljanjem.
Zagreb, dne 17. VII 1941.

Iz ministarstva unutarnjih
poslova
Broj 10853-1941.

Faksimil obavijesti Ministarstva unutarnjih poslova NDH o strijeljanju uhvaćenih komunista i antifašista iz logora »Kerestinec«

»Kerestinec« (dvorište)

Dušan Grković

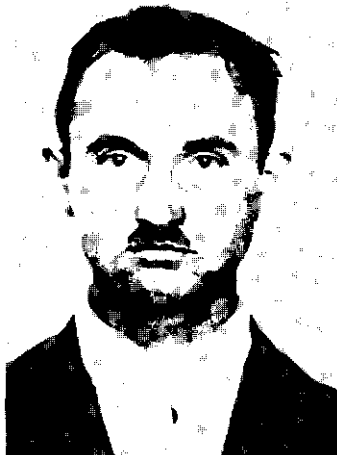
Lovro Horvat

Franjo Humski

Ivan Ivšak

Stjepan Jelić

Isak Katan

Ivan Kazić

Lavoslav Kazić

Petar Kazić

Otokar Keršovani

Mirko Kesler

Adolf Kette

Ivan Kleščić

Zvonimir Komarica

Ljudevit Kon

Hugo Kon

Petar Korasić

Lavoslav Koričan

Božidar Adžija

Franjo Babić

Ivan Barkić Dugonjić

Milan Basic

Hamdo Begovac

Kuzman Belinski

Vladimir Božac

Petar Božić

Zoltan Brnad

Divko Budak

August Cesarec

Dragutin Dakić

Tajib Dautović

Rastko Dimitrijević

Kata Dumbović

Matija Dumbović

Slavko Frdelja

Slavko Gavrančić

Ernest Rado

Josip Rendić

Zvonimir Richtman

Viktor Rosenzweig

Dušan Samardžić

Franjo Saucha

Elias Singer

Martin Starešina

Izrael Steinberger

Izet Sujoldžić

Ivan Šćurić

Stjepan Šeremet

Valent Suk

Ivan Tah

Ivan Korski

Ivan Krndelj

Ivo Kuhn

Muhamed Kulenović

Abid Lolić

Dimitrije Lopandić

Dragutin Ložnjak

Pavao Markovac

Vinko Milinković

Antun Mrak

Mirko Neuman

Aleksandar Obratil

Izrael Osias

Stjepan Pasariček

Franjo Pavlinek

Anton Pelin

Antun Perković

Ognjen Priča

Henrik Telč

Albin Turk

Aleksandar Turković

Josip Turković

Blaž Valjin

Albin Vincek

Vladimir Vitasović

Stjepan Vlahek

Andrija Žaja

Tito u njemu navodi kako je istražna komisija CK KPJ utvrdila da je Kopinič »lažno optužio drugove iz CK KPH o izdajstvu i provokaciji«. Konstatira zatim da je Kopinič »lažno optuživao CK KPH o svjesnoj izdaji i sabotiranju akcija, te na osnovu tih lažnih izvještaja tražio mandat Kl za smjenjivanje CK KPH, neobavještavajući o tom CK KPJ, iako je za to imao redovnu mogućnost«. Navodi »da je bio inicijator zločinački pripremljenog i izvedenog bjekstva 90 drugova iz Kerestince« i da je sve to poduzeo »bez znanja CK KPH i CK KPJ, iako je bio upozoren da se ovo bjekstvo priprema«. Tito ističe da je Kopinič priznao svoje greške i da je »svoj mandat dobijen 9. VII 1941. od Kl« u vezi sa smjenjivanjem CK KPH »predao CK KPJ 25. VII 1941«. Na kraju Tito upućuje zahtjev za hitno smjenjivanje Kopiniča s njegova položaja »i njegovo stavljanje na raspolaganje našoj Partiji, jer više nemamo povjerenja u njega za dosadašnji rad«. ⁵²

S obzirom na Kopiničevu daljnju poziciju, te na osnovi raspoloživih podataka, može se zaključiti da Kominternu zapravo nije uvažila Titov zahtjev. Na osnovi sačuvanog radiograma poslanog iz Kominterne Titu krajem septembra, koji je sadržavao odgovor na njegov spomenuti zahtjev, moglo bi se zaključiti da je Kominternu bila zainteresirana za to da se sukob što prije prevlada i izgadi.

Taj telegram, datiran 29. septembra, glasi:

»Dobro znamo Valdesa⁵³, imamo u njega poverenja kao i u vas. Predlažemo da definitivno otklonite postojeći nesporazum. Valdes treba i dalje da rukovodi punktom za vezu. Pružite Valdesu svaku pomoć, obezbeđujući njegov rad materijalnim sredstvima, dokumentima i za Malu⁵⁴ i dr. Vreme je isuviše ozbiljno da bi se ovakva pitanja rešavala naprečac pod utiskom subjektivnih raspoloženja.«⁵⁵

Bilo je očito da Kominternu nije odgovaralo da bude lišena jednog od svojih obavještajnih punktova.⁵⁶

⁵² Dokument br. 48.

⁵³ Josip Kopinič.

⁵⁴ Stella Kopinič.

⁵⁵ Potpisano: Djeda. ACK SKJ, Kl 1941/23. Fotokopija originala na ruskome, strojopis.

⁵⁶ U proljeće i ljeto 1945. Kontrolna komisija CK KPJ obavila je saslušanje Josipa Kopiniča u vezi s njegovim držanjem i greškama u junu i julu 1941. Tom prilikom Kopinič je izradio i poseban elaborat pod naslovom »O događajima iz 1941. godine«, u kojemu je dao svoj pogled na zbivanja u Zagrebu (ACK SKJ, CK KPJ 1945/148). Taj elaborat poglavito se temelji na Kopiničevu pismu Titu krajem jula 1941 (dokument br. 29). Objavili su ga Dedijer (*Novi prilozii*, sv. II, str. 1004-1007) i Cenčić (n. dj., sv. II, str. 263-270). To je bila, kako je Dedijer naziva, »odbrana Josipa Kopiniča pred Kontrolnom komisijom CK KPJ«. U vezi sa Kopiničevim saslušanjem dali su posebne izjave Blagoje Nešković i Vladimir Popović. Popović je na kraju izjave napomenuo »da su svi oni, koji su se povezali sa Valdesom po ovom pitanju, još onda dobili kaznu od CK KPJ, a da Valdes - glavni krivac, do danas ni od koga nije bio pozvan na odgovornost po ovoj stvari«.

Izvještaj Kontrolne komisije razmotren je na sjednici CK KPJ 23. XI 1945. u Beogradu. Sjednici su prisustvovali Josip Broz Tito, Aleksandar Ranković, Milovan Đilas, Sreten Zujović, Moša Pijade, Miha Marinko, Svetozar Vukmanović, Blagoje Nešković i Krsto Popivoda. Na sjednici, kako stoji u njezinu zapisniku, »donesena je odluka po pitanju grešaka druga Valdesa (Josipa Kopiniča). Riješeno je da mu se da strogi ukor sa posljednjim predupređenjem, s tim da mu se saopšti da je zaslužio kaznu isključenja, ne samo zbog svojih grešaka iz 1941. godine, već i zbog neiskrenog i nepartijskog držanja pred partijskom komisijom CK KPJ, ali mu se ovim daje posljednja mogućnost da se ispravi« (Radomir Vujošević, n. dj., nast. 3). Kako se vidi, kazna je donesena jednoglasno. Kopinič, međutim, u svojim sjećanjima iznosi netočan podatak da

je na sjednici rezultat glasanja bio 4:3 da se on kazni. Taj je podatak, tobože, dobio od Tita, koji mu je izjavio da je s Rankovićem i Leskošekom (kako se vidi, Leskošek nije prisustvovao sjednici) bio protiv kažnjavanja, ali da se morao pokoriti odluci većine. Uporedba citiranog zapisnika sa sjednice i ovih Kopiničevih podataka jasno pokazuje da je riječ o njegovoj netočnoj izjavi (Vjenceslav Čenčić, n. dj., sv. II, str. 123-124).

Političku ocjenu događaja u Zagrebu ljeti 1941. i Kopiničeva držanja dali su Peti kongres KPJ u julu 1948. i Drugi kongres KPH u novembru iste godine.

Tito je u svom referatu na Petom kongresu KPJ, tj. u Političkom izvještaju CK KPJ, konstatirao: »U Hrvatskoj je, na primjer, za vrijeme priprema, došlo skoro do razbijanja CK KPH, jer su se počeli neki ljudi sa strane uplitati u rad CK KPH i optuživati najbolje drugove iz rukovodstva da su špijuni itd.« (Peti kongres Komunističke partije Jugoslavije, 21-28. jula 1948, stenografske bilješke, Zagreb, 1949, str. 56). O istom pitanju govorio je i Ranković u Izvještaju o organizacionom radu, s težištem na Kopiničevu utjecaju na sekretara Mjesnog komiteta u Zagrebu i na odgovornosti njih dvojice za neuspjelu akciju oslobođenja zatočenika iz Kerestince (na i. mj., str. 140-141).

U Političkom izvještaju CK KPH što ga je podnio na Drugom kongresu KPH Bakarić je također upozorio na glavne elemente spomenutih događaja u Zagrebu, tj. »pokušaja razbijanja CK KP Hrvatske«. Upozorio je posebno na povezivanje Kopiniča i Mjesnog komiteta te na odgovornost za neuspjelu kerestinečku akciju, koja se pretvorila u »avanturistički pothvat« s tragičnim završetkom (Drugi kongres Komunističke partije Hrvatske, 21-25. XI 1948, Zagreb, 1949, str. 60-61).